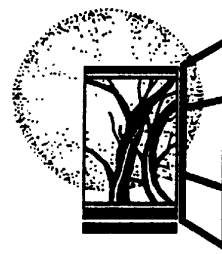

3 / 2003

CZ - IALE

Bulletin

ZPRAVODAJ ČESKÉ SPOLEČNOSTI PRO KRAJINNOU EKOLOGII
REGIONÁLNÍ ORGANIZACE IALE ČESKÉ REPUBLIKY
(Czech Regional Organization of the International Association for Landscape
Ecology; CZ-IALE)

Představujeme pracoviště působící v oboru krajinná ekologie

Katedra geografie na Pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem

Geografické pracoviště na Pedagogické fakultě v Ústí nad Labem existovalo od samého založení školy, tj. od 13. září 1954 (tehdy ještě nikoliv jako samostatná katedra, ale v rámci katedry společenských věd, později pro změnu společně s biologií). Konečné osamostatnění prosadil až na jaře 1990 doc. Jan Charvát, který vedení rok nato předal doc. Ladislavu Skokanovi. Od října 1999 vede třináctičlennou katedru doc. Jiří Anděl.

V posledním období tří let bylo výrazně modernizováno technické vybavení katedry. Z grantových prostředků byla vybudována moderní GIS laboratoř a v letošním roce vystavena zcela nová meteorologická stanice. Během několika málo let se však nezlepšila jen materiálně technická základna, nýbrž došlo také k výraznému posílení počtu pracovníků katedry. Z devíti interních přednášejících, kteří tvořili katedru geografie ještě před třemi lety, se pracoviště rozšířilo na současných třináct. Postupně byli přijati tři mladí doktorandi a jeden pracovník s vědeckou hodností Ph.D.

Katedra geografie nyní zajišťuje magisterský studijní program - učitelství geografie pro základní školy a učitelství geografie pro střední školy. Absolutním

počtem studentů (350 - 400) zaujímá mezi pracovišti na fakultě třetí místo, množstvím posluchačů na jednoho učitele první; její pedagogické zatížení je tedy velmi vysoké. Studium se realizuje prezenční formou v 7 aprobacích (v kombinacích s: matematikou, dějepisem, německým jazykem, tělesnou výchovou, občanskou výchovou a biologií). K akreditaci se připravuje nový studijní obor Středoevropská studia, který by měl být zařazen do odborného studijního programu Geografie. Ústecký kraj je v celorepublikovém měřítku v podílu vysokoškolsky vzdělaných lidí na nelichotivém posledním místě. Připravovaný studijní program proto reaguje na potřeby regionu, kde již dnes existuje společenská objednávka na odborníky v oblasti mezinárodní a přeshraniční spolupráce, specializující se na rozvoj cestovního ruchu v souvislosti s krajinnými předpoklady (potenciálem krajiny a jeho udržitelným využíváním).

Zaměření vědecké práce katedry vychází z příhraniční polohy vysoké školy a specifických podmínek místního regionu. Realizuje se především řešením grantových projektů GA ČR, FRVŠ a Magistrátu Ústí nad Labem. V letech 2001 a 2002 se katedra podílela na řešení 17 grantových projektů: spolupracovala na 2 výzkumných záměrech, na 2 grantech GAČR, byla nositelem 6 projektů FRVŠ, projektu PHARE, i rozvojového projektu MŠMT, grantu města Ústí nad Labem a 4 interních grantů PF UJEP.

Stejně jako vědecká aktivita, tak i publikační činnost pracovníků katedry se systematicky soustředí na problematiku místního regionu. Jedná se nejčastěji o týmovou práci, na níž se jednotliví členové katedry podílejí podle své odborné specializace. Nově je spatřována jednotící linie v analýze, interpretaci (včetně kvantifikace) a predikci změn ve využití krajiny vzhledem k únosné míře tohoto využití, resp. k udržitelnosti.

Martin Balej

Zápis z jednání výboru CZ – IALE

konaného dne 15. září 2003 v Praze (PřF UK, Benátská 2)

Přítomni (abecedně): *M. Bartoš, M. Braniš, A. Buček, P. Kovář, Z. Lipský, P. Trnka, J. Votýpka*

Hlavní body jednání:

1. Projednání přihlášek nových členů CZ – IALE a následné vystavení členských průkazů.
2. Výbor CZ – IALE se kladně vyjádřil k žádosti České algologické společnosti o vstup do Rady vědeckých společností. Zároveň byla diskutována možnost požádat přes RVS o účelovou dotaci (pokud se podaří připravit návrh do 15.10.) - bude dána přednost sborníku prací z doktorandského soustředění spojeného s budoucí výroční konferencí CZ-IALE.

3. Informace P. Kováře o kongresu IALE v australském Darwinu (Australan R. Hobbs se stává past-prezidentem, novým prezidentem IALE zvolen R. Bunce z Anglie, t.č. z holandské Alterry ve Wageningen, kde se bude konat kongres v r. 2007).
4. Návrh náplně dalšího čísla *Bulletinu CZ – IALE* (předpokládaná uzávěrka – 15. října 2003). Série článků o pracovištích, která se zabývají krajinnou ekologií jako vědeckou disciplinou, se zdá být u konce, a tak bylo navrženo nové téma, které by se mohlo objevovat pravidelně v *Bulletinu*. Budou to informace o projektech, které řeší krajinně ekologickou problematiku z různých aspektů. Hlavní redaktor *Bulletinu*, Z. Lipský, požádal členy výboru o zaslání informací o připravovaných odborných akcích, které se týkají krajinně ekologické problematiky
5. Diskuse plánu činnosti CZ – IALE na rok 2004 s důrazem na konání valného shromáždění spojeného s tématickým seminářem. Po dlouhé diskusi a zvážení všech možností, se členové výboru shodli v názoru, že výroční schůzi IALE by bylo možné spojit s odborným seminářem, který se bude konat ve dnech 14. až 16. května 2004 v Hostětíně – Slavičíně na Moravě. Předpokládané téma semináře je „Venkovská krajina II.“ O úspěšném průběhu letošního semináře byla již zmínka v předcházejícím *Bulletinu*. Více informací bude uveřejněno v *Bulletinu CZ – IALE* a později na samostatné pozvánce.
6. Webové stránky CZ –IALE na serveru Přírodovědecké fakulty doposud nejsou. Zpoždění bylo způsobeno nečekanou vytížeností doktorandů, kteří připravili jejich návrh již koncem minulého roku. Výbor CZ IALE se nadále domnívá, že tyto stránky je nutné co nejdříve uvést v život (do konce funkčního období stávajícího výboru, tj. do výroční konference).

Zápis z jednání vyhotovil Michael Bartoš (tajemník CZ-IALE)

Kongres IALE 2003 v Austrálii

Uplynuly 4 roky od posledního světového kongresu krajinných ekologů ve Snowmass Village, USA. Štafetu ve vedení Mezinárodní asociace pro ekologii krajiny (IALE) tehdy převzala Austrálie a proto se letošní kongres konal v australském Darwinu, kde byl vyhlášen výsledek voleb exekutivy pro další období. Prezidentem se stal prof. Robert Bunce reprezentující v současné době významnou evropskou vícedisciplinární instituci Alterra (Wageningen, Holandsko), kde bude uspořádán světový kongres příští v r. 2007. Letošní setkání více než 500 odborníků zasahujících do dění v ekologii krajiny bylo význačné mj. tím, že poprvé v historii IALE (po 21 letech jejího trvání) byl kongres uspořádán na jižní polokouli a navíc v tropickém klimatickém pásu. V multietnickém a multikulturním prostředí Austrálie bylo příznačné, že zastřešující téma znělo možná trochu nezvykle: "Stavba mostů mezi kulturami, obory a přístupy". Jak pořadatelé praví, chtěli přivést pod deštník ekologie krajiny participanty ze škály disciplín a přimět je diskutovat o možné synergii jejich oborů (případně o rozdílech) v rozmanitých přístupech. V návaznosti na to pak hledat možnost zlepšování a zintenzívnění komunikace mezi různými kulturami. V rámci 8 souběžných symposií bylo připraveno kromě několika excelentních plenárních

vystoupení zvaných řečníků na 300 ústních prezentací a 150 posterů. Účastníci byli z více než 30 zemí a na tomto kongresu byla rovněž ustavena nová kontinentální odnož IALE, a to africká. Sympózia s vyústěním diskusních fór do souhrnů nejzávažnějších bodů a dohody, jak v daném problémovém okruhu dál, byla např. následující: Indikátory krajinných změn, Časo-prostorové modely v ekologii krajiny, Kvantifikace struktur a heterogenity v prostoru, Ekologie obnovy, Klasifikace a typologie - nástroj pro správu kulturních krajín, Interakce mezi herbivory a krajinou, Ochrana krajín, Oheň - měřítko a trvalá udržitelnost, Globální změny a krajina, Tropické krajiny. Středoevropana mohly v návaznosti na opakující se extrémní záplavy v posledních letech zaujmout příspěvky z celého světa v tématu Poříční krajiny, ale zpracovat všechny dojmy a informace je nad síly jednotlivce. Vlastní jednání doplnila desítky exkurzí do přírodních krajín této tropické končiny, se zachovalými vztahy mezi původními Australci a hlavními zonálními biomy, s procesy fragmentace stanovišť, invazemi druhů a snahami definovat a ovlivňovat "zdraví ekosystémů". Dá se uzavřít, že krajinná úroveň v ekologii přitahuje stále více profesí.

Pavel Kovář

13. mezinárodní symposium o problémech krajinně ekologického výzkumu

Tradiční symposium pořádané v tříletých intervalech na Slovensku kolegy z Ústavu krajinné ekologie Slovenské akademie věd se konalo ve dnech 30.9.-3.10.2003 v příjemném prostředí kaštiela v Mojmírovcích nedaleko Nitry. Zúčastnila se jej přibližně stovka odborníků z 10 zemí. Česká krajinná ekologie byla tentokrát poměrně dobře zastoupena a našich 16 účastníků tvořilo nejpočetnější zahraniční delegaci. K nejzajímavějším účastníkům patřil viceprezident IALE profesor Nobukazu Nakagoshi z Japonska.

Jednání symposia otevřel mezi jinými pozvanými hosty také ministr životního prostředí Slovenska a aktivní účastník všech předchozích symposií, profesor krajinné ekologie László Miklós. V plenárních jednáních bylo předneseno na 70 referátů, v posterových sekcích se prezentovalo dalších 30 posterových sdělení. Množství referátů a posterů odráželo celou šíři oboru krajinná ekologie od teoretických a metodologických základů oboru, hodnocení krajinné struktury a heterogenity, sledování změn ve využívání krajiny a jejích funkcích, problémy biodiverzity a biomonitoringu v různých prostředích v podmínkách měnící se kulturní krajiny až po praktické aplikace krajinně ekologických metod a poznatků v krajinném plánování, hodnocení zranitelnosti krajiny a směřování k trvalé udržitelnosti jejího využívání. Mám-li vybrat nejfrekventovanější a tedy zřejmě klíčová slova, symposium vedené v angličtině bylo prodchnuté výrazy jako „*management, functions, monitoring, sustainability, procedures, projects, assessment, evaluation, indicators, processes, land use, protection a development*“. Z těchto nejfrekventovanějších slov je myslím dostatečně zřetelný trend a snaha o přiblížení krajinně ekologických výzkumů potřebám praktického uplatnění. K symposiu byl s předstihem vydán sborník abstraktů, příspěvky v plném znění budou publikovány v supplementu časopisu *Ekológia/Ecology* a ve sborníku, též v elektronické podobě. Poslední den symposia, již se sníženým počtem účastníků, byl věnován exkurzi po méně známých lokalitách jižního Slovenska v regionu Levice na rozhraní úrodné zemědělské oblasti,

vinogradů a listnatých lesů Štiavnických vrchů s nezbytným zakončením ve vinných sklepech v osadě Stará Hora nad Sebechleby. Již dnes se můžeme těšit na příští 14. Symposium plánované na Slovensku v roce 2006.

Zdeněk Lipský

Příprava Evropského kongresu IALE (2005)

Na tomto místě přinášíme informaci, kterou rozesílal elektronickou poštou členům IALE Rob Jongman. Příští Evropský kongres IALE (konaný ve čtyřletých intervalech v mezidobí Světových kongresů IALE, naposledy ve Stockholmu a Tartu v létě 2001) se uskuteční ve městě Faro (hlavní město provincie Algarve, jižní Portugalsko) ve dnech 29.3.-2.4.2005. Bude zaměřen na problematiku mediteránních krajín (www.apep.pt).

Zájemci o aktivní účast jsou vyzýváni, aby podávali návrhy na tematicky zaměřená symposia konaná v rámci kongresu. Návrhy je třeba zaslat do 20.11.2003 na elektronickou adresu kongresu: euro2005@apep.pt. Návrh má obsahovat: stručné shrnutí navržené problematiky, cíle symposia, seznam organizátorů symposia (nejméně dva) s krátkým životopisem, návrh na key-note speakers, představa o publikování výstupů. Návrhy budou zhodnoceny vědeckým výborem a navrhovatelé dostanou odpověď do konce roku 2003.

ZL

K životnímu výročí prof. Mileny Rychnovské (* 17.10.1928)

Čestná členka naší Společnosti je ve světě známou osobností jihomoravské botanicko-ekologické školy profesorů V. Úlehly a J.Podpěry - hned po ukončení studií na Masarykově univerzitě v Brně se věnovala ekofyziologickým problémům rostlinných adaptací. Stala se vlastně jedním z prvních fyziologických ekologů u nás, na půdě tehdy nově založené (1955) Geobotanické laboratoře ČSAV, na jejím brněnském pracovišti. Pro českou ekologii byl významným mezníkem Mezinárodní biologický program (IBP), na němž se po dobu jeho trvání v letech 1965-74 úspěšně profilovalo brněnské Ekologické oddělení Botanického ústavu ČSAV - již pod vedením M. Rychnovské. Na "Projekt Lanžhot" navázal v letech 1972-75 v rámci programu UNESCO Člověk a biosféra (MAB). "Projekt Kameničky", který předmět svého výzkumu - opět travinné ekosystémy - přesunul z nížinných aluvií do krajiny pramenných oblastí, vydržel až do r. 1985. Neocenitelným výstupem zmíněných výzkumů byly kromě početné řady původních dílčích publikací všech členů rozvětveného týmu také knihy: Ekologie lučních porostů, Metody studia travinných ekosystémů, a další díla cizojazyčná. Od r. 1986 se M. Rychnovská zapojila do ekologických syntéz v oddělení krajinné ekologie bratislavského Ústavu experimentálnej biológie a ekológie CBEV SAV. Demonstrovala tak svou obdivuhodnou schopnost extrapolovat své zkušenosti z nižších hladin ekologické komplexity na komplikovanější systémy, v tomto případě krajinného rozměru. Po r. 1989 se zasazuje o postavení ekologie jako společenského hlediska i jako vědeckého oboru ve vznikajících nových strukturách ve školství i jinde. Píše

polemické články, působí v Poradním sboru nově vzniklého Ministerstva životního prostředí ČR (dostává nabídku na místo náměstka ministra) a v Radě expertů Federálního výboru ŽP. Raději však spoluzakládá a v letech 1991-1994 vede katedru ekologie na PřF UP v Olomouci, profiluje studijní programy a nové směry výuky, získává kredit coby vedoucí ekologického projektu v Litovelském Pomoraví (Czech Wetland Survey) zařazeného pod mezinárodní program EARTHWATCH. Habilitační řízení absolvovala v r. 1991 a profesorkou ekologie je od r. 1992 (bohužel bývalý režim bránil osobnostem jejího typu v odborné výchově mladých). Kromě spolupráce na etablování odborného studia Ochrana a tvorba životního prostředí se podílela na vytvoření pravidel pro postgraduální studium ekologie. Prof. M. Rychnovská předsedala koordinační komisi pro ekologii, jež měla kodifikovat toto studium na českých vysokých školách - odtud také vzešel námět na zavedení moderní učebnice ekologie a byl akceptován návrh na překlad díla Begon, Harper, Townsend: Ecology. Tento projekt se uskutečnil a úctyhodné dílo je od r. 1997 k dispozici českým studentům ekologie. Možnost většího zmezinárodnění při rozvoji pedagogických aktivit využila dále M. Rychnovská také tím, že ke svým přednáškám přizvala renomované osobnosti ze zahraničí (např. kanadského ekologa prof. J. Svobodu). Za popřevratové období počet jejích publikací pozoruhodně narostl, a to navzdory ne vždy přejícnému zdraví. Přání zlepšení právě tohoto atributu života spolu s radostmi, jež u příležitosti bilancování představují žáci, kteří v různých směrech pokračují v načatém díle, bychom chtěli profesorce Mileně Rychnovské zvláště popřát.

Pavel Kovář

Projekty řešené na pracovištích v oboru krajinná ekologie

Členové výboru CZ IALE se na svém posledním zasedání dohodli, že v Bulletinu by se mohly pravidelně objevovat informace o zajímavých projektech, řešených na některém z našich pracovišť, která se zabývají krajinnou ekologií. A protože s tímto nápadem přišel Michael Bartoš z Ústavu ekologie krajiny AV ČR v Českých Budějovicích, představí Vám dnes jeden projekt, v němž je členem řešitelského týmu.

Projekt **SPRITE** aneb „Supporting and Promoting Integrated Tourism in Europe's Lagging Rural Regions“ je mezinárodním projektem a finančně je podporován Evropskou unií. Kromě řešitelského týmu z výše uvedeného českého pracoviště jsou do projektu zapojeny výzkumné týmy z Velké Británie, Irska, Francie, Španělska a Řecka. Jak již z názvu vyplývá, projekt se zabývá problematikou tzv. integrovaného turismu v zaostávajících rurálních oblastech. Stručně řečeno - cílem projektu je porovnat podmínky rozvoje trvale udržitelného turismu v šesti vybraných evropských zemích.

Proč Evropská unie podporuje projekty tohoto typu a jak tento projekt souvisí s krajinnou ekologií? Evropské unii není z pochopitelných důvodů lhostejná budoucnost těch rurálních oblastí, v nichž vlivem trendu poklesu zemědělské výroby a tím snížení počtu pracovních příležitostí dochází k postupnému vysídlování a stěhování obyvatel do beztak přelidněných měst. Vylidňování venkova sebou přináší řadu problémů, mimo jiné i ten, že po staletí obhospodařovaná krajina přichází o své

hospodáře a změnou využívání, či spíše nevyužíváním by se nastartovala celá řada ekologických problémů. Jedním z možných či dílčích způsobů jak tomuto vylidňování venkova zabránit či alespoň jej zbrzdit je rozvoj tzv. integrovaného turismu. Jedná se o rozvoj turismu či cestovního ruchu, který využívá výhradně místní zdroje (přírodní zajímavosti, kulturně technické a historické památky, místní zvyky a tradice, lokální výrobky a dovednosti a pod.) a současně místní obyvatelstvo je do této lokální ekonomiky co nejvíce vtaženo. Jinými slovy řečeno, jedná se vlastně o rozvoj určitých forem turismu, který je v souladu s místní kulturou a stylem života a je zároveň šetrný k přírodě, na rozdíl od masového turismu spojeného s mezinárodními hotelovými a zábavnými řetězci, kdy území je exploatováno bez ohledu na vůli a potřeby místního obyvatelstva.

Po metodické stránce je řešení projektu ve všech zúčastněných zemích shodné. Formou řízených rozhovorů, celé řady dotazníkových šetření a studií lokálních zdrojů informací se provádí systematický průzkum nejdůležitějších "hráčů" v území. Těmi jsou jak místní obyvatelé a zástupci samospráv, tak i samotní návštěvníci území, dále místní podnikatelé v cestovním ruchu, vlastníci nejdůležitějších místních zdrojů, instituce s lokálním případně s regionálním působením a konečně tzv. gatekeepers, neboli "dveřníci", tj. osoby či organizace, které zprostředkovávají kontakt a předávání informací o území návštěvníkům.

Řešení projektu probíhá v období let 2000 až 2004; každý národní tým předkládá celkem 12 dílčích zpráv. Hlavní koordinátor celého projektu je Institute of Rural Studies při University of Wales a koordinátorem českého týmu pak Eva Cudlínová z Ústavu ekologie krajiny.

Výsledkem celého projektu by mělo být nalezení určitých pravidel a klíče k podpoře této formy cestovního ruchu v rurálních (venkovských) oblastech. Více informací o projektu je možné získat z webových stránek samotného projektu na adrese <http://sprite.econ.upatras.gr>. Některé dílčí výsledky pak byly již v průběhu řešení projektu publikovány v různých odborných časopisech či konferencích, jako např.:

Cudlínová, E., Lapka, M. (2002): Global Challenges and Role of Information and their influence to Integrated tourism. In: Tunisia ISEE 2002. Environment and Development. Globalisation & the Challenges for Local & International Governance. Sousse 6-9 March. CDRom. 9 p.

Kušová, D., Těšitel, J., Bartoš, M. (2002): Role of traditions in tourism development in the Czech part of the Bohemian Forest. Silva Gabreta, Vimperk, Vol. 8, p. 265 – 274

Kušová, D., Těšitel, J., Bartoš, M. (2002): Podnikání a cestovní ruch. Šumava – časopis Správy NP a CHKO Šumava, Vimperk, Vol. 7, p. 8 – 9

Lapka, M., Cudlínová, E. (2002): Globalization and Democracy? The case of Integrated Tourism. In: Tunisia ISEE 2002. Environment and Development. Globalisation & the Challenges for Local & International Governance. Sousse 6-9 March. CDRom. 10 p.

Michael Bartoš

Nové knihy

**Petr Sklenička: Základy krajinného plánování
(Praha, 2003, 321 stran, ISBN 80-903206-1-9)**

Velmi zajímavá a poměrně obsáhlá kniha si klade za cíl vyplnit mezeru mezi teorií krajinné ekologie jako vědy a krajinným plánováním jako praktickou činností. Autor působící na lesnické fakultě České zemědělské univerzity v Praze (obor Krajinné inženýrství) má k tomu dobré předpoklady – kromě praxe vysokoškolského pedagoga má bohaté zkušenosti s uplatňováním metod krajinného plánování v pozemkových úpravách, hodnocení krajinného rázu, projektování ÚSES či posuzování vlivů činností na krajinu a životní prostředí.

Čtivý a vyzrálý text se dá rozdělit na dvě části. První polovinu knihy lze velmi dobře používat jako alternativní učebnici základů krajinné ekologie, kterou autor chápe jako hlavní teoretickou základnu, z níž mají vycházet metody a praxe krajinného plánování. Začíná se definicí, pojetím a hodnocením krajiny, vymezením krajinných jednotek, stručně a přehledně jsou charakterizovány jednotlivé přírodní a kulturní složky krajiny, krajinná struktura a krajinný ráz, vývoj a využívání krajiny. Čtenář zde najde množství informací a datových zdrojů z různých oborů, které do krajiny aktivně zasahují – pedologie, lesnická typologie, mapování land use a land cover a další.

Druhá, o něco kratší část knihy seznamuje stručně s hlavními způsoby plánování krajiny: územní plánování, pozemkové úpravy, lesní hospodářské plány, územní systém ekologické stability, uplatnění institutu krajinného rázu, rekultivace, revitalizace vodních toků, program obnovy venkova. Jde tu o výstižné a úsporné naznačení metodických postupů, významu a podstaty těchto činností a jejich vazby na krajinně ekologické principy a poznatky. Stručný text nemůže přirozeně nahradit podrobně vypracované metodiky, upozorňuje však na zajímavé krajinařské, environmentální i sociální souvislosti těchto činností v krajině.

Bohatý seznam literatury obsahuje 567 titulů domácích i zahraničních. Novou knihu Petra Skleničky, zamýšlenou jako vysokoškolská učebnice, lze jednoznačně doporučit všem studentům krajinné ekologie, krajinného inženýrství a příbuzných oborů či předmětů. Jistě po ní rádi sáhnou i odborníci z širokého spektra praktických činností v krajině.

ZL

*Bulletin CZ-IALE, Zpravodaj České společnosti pro krajinnou ekologii (Regionální organizace IALE České republiky). Vydává CZ-IALE pro interní potřebu svých členů.
Redakce: CZ-IALE, Benátská 2, 128 01 Praha 2. Odpovědný redaktor: Zdeněk Lipský,
e-mail: lipsky@kostelec.czu.cz; lipsky@natur.cuni.cz*

Číslo 3/2003 vyšlo 22. října 2003